

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ONFRAY, MICHEL

Cosmos : către o înțelepciune lipsită de morală :

o ontologie materialistă / Michel Onfray ; trad. din lb.

franceză de Sorina Dănăilă. - Iași : Cartea Românească

Educațional, 2022

Conține bibliografie

ISBN 978-606-057-243-5

I. Dănăilă, Sorina (trad.)

821.133.1

1

MICHEL ONFRAY

COSMOS

*Către o înțelepciune lipsită de morală*  
*O ontologie materialistă*

trad. din lb. franceză de  
Sorina Dănăilă

În ceea ce-l privește pe Caspar David Friedrich, simbolistica face ravagii. Tot pentru a evita ceea ce este spus în mod simplist, ca și la Arcimboldo: nu există decât o singură materie divers modificată. Pentru pictorul german, curcubeul, Hristos pe cruce și ceața sunt constituite dintr-o aceeași substanță în care, așa cum o spune deja milanezul, nimic nu se pierde, totul se transformă. Charles Sala – *Caspar David Friedrich și pictura romantică* (Terrail) și Werner Hofmann – *Caspar David Friedrich* (Hazan). Un text de Caspar David Friedrich: *Contemplând o colecție de pictură* (José Corti).

Sublimul este ceea ce rămâne după moartea Frumosului.

Această noțiune a fost gândită de Antichitate prin Pseudo-Longin – *Despre sublim* (Rivages). Apoi, Burke – *Despre sublim și frumos. Cercetare filosofică asupra originii ideilor* (Vrin). Transcendentala, „Analitica sublimului” din *Critica facultății de judecată a lui Kant* (Vrin) este foarte departe de abordarea empirică a lui Burke. Baldine Saint-Girons a publicat un volum asupra acestui subiect – *Fiat lux. O filosofie a sublimului* (Quai Voltaire). Versiune mai puțin academică în *Sublimul din Antichitate și până în zilele noastre* (Desjonquères).

Pascal Quignard, mare meloman în fața Eternului care nu există, a consacrat numeroase reflecții muzicii. A sa *Ură de muzică* (Calman-Lévy) este un eseu transversal cum numai el știe să facă în mod fericit. Să-mi fie permis aici să aduc un omagiu, dacă nu întregii opere a lui Philippe Bonnefis, prietenul meu prea devreme dispărut, cunoscător avizat, printre multe alte subiecte, al gândirii lui Pascal Quignard, măcar autorului cărții *Pascal Quignard. Doar numele lui* (Galilée) și *O furie de orgi. Pascal Quignard și muzica* (Galilée). El este cel care a pus la punct o teribilă tehnică de a cuprinde globalitatea unei opere și a unei gândiri, urmând firul care iese din ghemul adunat, totul într-o limbă care-i semăna: precisă și austeră, dar și enigmatică și surâzătoare, precum Îngerul de pe catedrala din Chartres.

Nu știu dacă iubea muzica repetitivă americană cărei eu îi aduc un omagiu în concluziile Cosmosului – cea a lui Steve Reich sau a lui Phil Glass, din păcate nu am mai avut timp să stăm de vorbă despre aceasta; dar sunt sigur că o cunoștea. Ceea ce el a fost cândva rămâne ca un ecou al acestei muzici.

## CUPRINS

Prefață.....	5
Moartea cosmosului ne va aduce din nou pe toți împreună .....	5
Introducere	
O ontologie materialistă .....	17
Prima parte	
Timpul, o formă apriorică a tot ceea ce este viu .....	21
1. Formele lichide ale timpului .....	26
2. Georgicele sufletului .....	50
3. Poimâine, mâine va fi fost ieri .....	64
4. Plierea forțelor în forme .....	85
5. Construcția unui contra-timp .....	100
Partea a doua	
Viața forța forței .....	115
1. Botanică a voinței de putere .....	121
2. Filosofia anghilei lucifuge .....	142
3. Lumea ca voință și ca deposedare .....	156
4. Teoria bălegarului spiritual .....	170
5. A fixa buimăcelile vitaliste.....	187
Partea a treia	
Animalul, un alter ego deloc asemănător.....	207
1. Epifania bestiei iudeo-creștine .....	212
2. Transformarea animalului în dobitoc .....	228
3. Apariția animalelor non-umane .....	239
4. Cine ține partea animalului e de partea îngerului .....	252
5. Oglanda spartă a tauromahiei .....	280

Partea a patra	
Cosmosul - O etică a universului boțit .....	299
1. Statornicia soarelui nebiruit .....	304
2. Creștinismul, un șamanism solar .....	317
3. Construcția cerului creștin .....	335
4. Uitarea nihilistă a cosmosului .....	348
5. Un epicureism transcendent .....	365
Partea a cincea	
Sublimul - Experiența imensității .....	379
1. Experiența poetică a lumii .....	387
2. Cina cea de taină a artei contemporane .....	407
3. Estetica simțirii pământului .....	419
4. Sublimul naturii .....	434
5. A face până și pietrele să plângă .....	451
Concluzii	
Înțelepciunea unei etici lipsite de morală .....	465
Bibliografia cărților care ne readuc în lume	
Preludiu .....	472
Prima parte	
Timpul o formă apriorică a tot ceea ce este viu .....	473
Partea a doua	
Viața forța forței .....	476
Partea a treia	
Animalul - Un alter ego deloc asemănător .....	480
Partea a patra	
Cosmosul - O etică a universului boțit .....	484
Partea a cincea	
Sublimul - Experiența imensității .....	488

## 1. FORMELE LICHIDE ALE TIMPULUI

Aș putea spune despre timp că este „viteza materiei”. Și, astfel, aș mai adăuga și eu o definiție teoretică, ba chiar speculativă, asupra acestei realități care pune gândirea în dificultate din pricina caracterului ei fluid, curgător, alunecos, evanescent, fugitiv, efemer, fugace. O atare contribuție s-ar adăuga atunci nenumăratelor încercări de a surprinde ceea ce, de fapt, nu poate fi surprins. Precum „curgerea fluviului” a lui Heraclit, „forma mobilă a eternității imobile” a lui Platon, „intervalul în care se realizează mișcarea lumii” al stoicilor, „numărul mișcării conform criteriului de înainte și înapoi” al lui Aristotel, „imaginea lui Unu în mijlocul Continuumului” al lui Plotin, „accidentul accidentelor” epicurian, „seria de idei care se succed” la Berkeley, „forma a priori a sensibilității” kantiene, „succesiunea infinită de momente particulare” kierkegaardiană, „fantoma spațiului obsedant al conștiinței reflexive” la Bergson sau, în sfârșit, „dimensiunile aneantizării” sartriene, care toate spun un lucru căruia nu-i dau niciodată de capăt.

De îndată ce un filosof vorbește despre timp, se vede constrâns să-și adauge propria lui definiție la istoria ideilor, altfel spus să înceapă să construiască un discurs despre timpul care nu are corp, despre timpul despre care știm ce există doar atâta vreme cât nu vorbim despre el, dar despre care nu putem spune nimic de îndată ce încercăm să reflectăm asupra lui, așa cum este, redus la prezent, căci trecutul și viitorul nu ar exista dacă nu s-ar prezentifica, despre inexistența timpului peste care se suprapune durata trăită, despre imposibilitatea unei teorii a timpului, pentru că ea însăși se înscrie în temporalitate, despre fie și cea mai mică umbră de puritate a timpului, formă degradată a eternității, deci a divinității. Fulgerul unui șarpe care se face nevăzut în iarbă.

Am citit ceea ce diverși gânditori au gândit și scris despre timp. Deseori, formulele lor sunt frumoase, intuițiile lor corecte,

uneori entuziasmul lor liric maschează afirmații de bun simț despre trecutul care nu mai e și despre viitorul care nu este încă; deci despre inexistența a ceea ce nu mai e și a ceea ce nu e încă, mai puțin clipa care concentrează în ea însăși această stranie alchimie și care nu este un punct, ci este ea însăși durată, o ciudată creatură ale cărei cap și coadă se găesc, prima la prova timpului, cea de-a doua la pupa sa. Prezentul, care este, desigur, și el supus legii timpului, pare a nu fi decât o clipă trecătoare în care se petrece metamorfoza viitorului în trecut, căci orice trecut se dovedește a fi un fost viitor care s-a împlinit. Pentru această alchimie, este nevoie ca timpul să treacă prin malaxorul prezentului, invizibil transformator al ființei în neant.

Mi-am dorit să pornesc în căutarea timpului pierdut nu în manieră conceptuală, noumenală, ci nominalistă. Îmi doream un anume timp pierdut și nu timpul pierdut. Dar încă nu-mi văzusem noția murind, căci, altfel, mi-aș fi dorit, probabil, să regăsesc un timp care a fost al nostru, aici sau acolo, în diverse spații trăite, în locuri străbătute, în durate tăiate în marmura a două memorii devenite una. Timpuri antediluviene ale tinereții, timpuri împărtășite ale vieții care se trăiește, prelungi timpuri ale stării de bine cotidiene, apoi timpuri peste timpuri ale durerii, timpuri nesfârșite ale bolii, timpuri ale suferinței, ale agoniei, ale morții, ale doliului. Timpul acestui timp va veni și el poate într-o bună zi; deocamdată, însă, pentru mine este prea devreme.

Am ales, în cele din urmă, ca punct de reper al acestei reflecții timpul nașterii tatălui meu: „1921”. Acel an a fost în filosofie cel al lui *Marte sau războiul judecat* al lui Alain, dar și cel al lui *Tractatus logico-philosophicus* al lui Wittgenstein; în muzică, a fost anul celui de-al doilea Quintet al lui Fauré, dar și al celor *Șase lieduri* ale lui Webern; anul *Femeii dormind pe malul apei* al lui Valloetton, dar și al sculpturii *Why not sneeze*, un *ready-made* al lui Duchamp; anul morții lui Saint-Saëns, dar și al Salonului Dadaist de la Paris; anul publicării *Sodomei și Gomorei* lui Marcel Proust, dar și cel al ultimelor pagini din *Ulyse* al lui Joyce; anul în care Lenin i-a ucis la Kronstadt pe cei nouă sute de marinari care nu cereau decât respectarea ideilor Revoluției ruse și anul în care Hitler a preluat conducerea Partidului Nazist; anul bolșevismului triumfător, dar și al unei Noi

Economii Politice și al ajutorului oferit de Statele-Unite unei Rusii leniniste stoarse de orice strop de vlagă; este anul condamnării lui Sacco și a lui Vanzetti, dar și cel al apărării acestor doi anarhiști de un al treilea, la vremea aceea necunoscut: Benito Mussolini; anul publicării *Psihologiei maselor și analizei sinelui* de Freud, dar, în același timp, al *Visului și telepatiei* – cu alte cuvinte: sfârșitul unei lumi și începutul alteia. Războiul din 1914-1918 dă naștere unui timp care-l abolește pe cel vechi; în 1921, nihilismul se răspândește ca o cerneală pe pagina civilizației iudeo-creștine.

Așadar, mi-am dorit să regăsesc acest timp pe care eu nu l-am cunoscut, „1921”, deși am fost copilul său, în toate sensurile cu putință. Această dată de naștere a tatii presupune mai întâi conceperea lui de către propriul lui tată, potcovar, care a servit în Regimentul 13 Cuirasieri, contopit, în Primul Război Mondial, cu Regimentul 104 Infanterie. Revenit gazat din bătăliile din Est, medaliat militar pentru campania efectuată în Italia, în mai 1916, „întors pe frontul francez în 29 iulie 1918” și eliberat în 14 martie 1919, după cum certifică documentele lui militare, el a conceput un copil, pe tata, după ce a trecut prin acest război, matrice a nihilismului epocii noastre care se mulțumește cu a-i trăi consecințele. Mi-am spus deseori că o simplă explozie a unui obuz aruncat din greșeală, un glonț de doi bani efectuându-și traiectoria în direcția bunicului meu ar fi pus, fără îndoială, capăt vieții lui, dar, implicit și celei a tatălui meu și, ca atare, și vieții mele. În mijlocul zecilor de miliarde de proiectile care au fulgerat în sumbrul cer al acelor vremi, multe vieți au fost secerate, dar pe multe altele moartea le-a iertat pentru ca vieți născute din ele să continue lanțul, în neștiința hazardului orb care distribuise cu furie ființa și ne-ființa.

Cu aproape un sfert de secol mai târziu, mă aflam în estul Franței, nu departe de acel pământ îmbibat cu sângele soldaților, hrănit cu carnea lor, bântuit de horcăielile surde, zgomot al agoniei combatanților. Și-mi spuneam că datoram, așadar, prezența mea în lume unui straniu hazard conjugat cu un al doilea, foarte asemănător: în încheștarea seminală care a prezidat la sosirea mea în lume, au fost la fel de multe vieți căzute victimă, între care una singură a învins – a mea. Nu se poate spune că aleatoriul nu și-a făcut bine treaba; eram consecința unui incredibil șir de șanse bine potrivite! Și

Dumnezeu n-avea absolut nicio contribuție la această aventură care a condus o ființă înspre a fi, mai degrabă decât înspre o potențialitate care nu se va fi împlinit niciodată.

La începutul lui 2012, eram, deci, în Champagne cu prietenul meu Michel Guillard, pe care l-am întâlnit în 1990, la vremea când conducea revista „Amatorul de vinuri de Bordeaux”, pe care o crease împreună cu Jean-Paul Kauffmann. Și atunci, ca și mai târziu, am băut câteva sticlute foarte drăgălașe, în vreme ce-mi spunea că își dorea să-mi aduc și eu contribuția la clasarea UNESCO a regiunii Champagne. Așa se explică vizita la nenumărate crame și lectura cu emoție a grafittiurilor care povestesc istoria oamenilor gravată în calcarul ce-i păstrează amintirea și i-o poartă până la noi. Portrete naive, desene erotice, nume sau prenume ale unor trupuri care s-au făcut demult una cu pământul, date, scrijelituri ale unor suflete care au lăsat o urmă de viață înainte ca neantul să le înfulece carnea, aceste ecouri ale gravurilor rupestre povesteau inclusiv viața subterană din timpul bombardamentelor din timpul acestui vestit Prim Război Mondial. Îngropată aproape de vie, populația de prin aceste locuri trăia nu departe de oamenii care mureau sub cerul liber, cu timpul luptei deasupra capetelor, înainte de a fi înghițiți de pământul ultimei lor călătorii.

Subsolul din Champagne conservă toate aceste urme așa cum Lascaux le păstrează pe ale sale. Dar mai păstrează și o altă memorie: cea a milioanelor de sticle apărate de lumină, protejate de timpul mecanic al vieților moderne, care, deci, au știut cum să tragă timpul pe sfoară. Nu există loc mai magic pentru a porni în căutarea timpului pierdut decât o cramă în care, dacă știi să te împărtășești din sufletul vinului, sigur ajungi la timpul regăsit. Mult mai bine decât o bibliotecă care-ți spune totul pe șleau, care-ți aduce memoria pe tavă și care nu-ți îmbie și trupul s-o descoperi, o cramă adună, conține, păstrează istoria, cea mare și cea mică, amândouă cristalizate în simulacre atomice care restituie corpul nealterat al lucrurilor într-un pahar ce prinde forma sufletului – sau, dacă preferați, a auri sale. O sticlă e ca o lampă a lui Aladin pe care trebuie să știi cum s-o mângâi.

Michel Guillard m-a condus atunci pe domeniul Dom Pérignon și m-a ajutat să-l întâlnesc pe stăpânul locurilor, Richard

Geoffroy. Distins, elegant, stilat, rasat, conversația lui, barocă precum cea a unui eminent iezuit din vremea Secolului de Aur, închi-dea și ascundea mai mult decât dezvăluia. Sigur, povestea tot felul de lucruri, dar ceea ce era de înțeles se afla printre, alături, dincolo de cuvinte, tot la fel cum lumina penetrează cristalul paharului pentru a strălumina un vin și a-i scoate în evidență culoarea rubinie. Abia mai târziu am înțeles că acest om senzual și voluptuos, deși cerebral – sau cerebral, deși senzual și voluptuos, nu are încredere în cuvintele care travestesc lucrurile și fac văzută o realitate care se volatilizează de îndată ce a fost numită.

Mă făcea să mă gândesc la Balthasar Gracian (1601-1658), autorul câtorva dintre capodoperele barocului spaniol: *Eroul*, care teoretizează impalpabilul și întâmplarea, eroismul indefectibil și gustul rafinat, excelența în măreție și ascendentul natural; *Curteanul*, care face același lucru cu valoarea și cunoașterea, cu manierele rafinate și manierele fruste, bunele intenții, omul extrem de profund, excelența în excelență, gustul aristocratic și curajul exaltant; sau, încă, Omul universal, care discută despre spirit și generozitate, despre omul penetrant și impenetrabil, despre eficacitatea energiilor ferice, despre politețea omniprezentă și despre omul universal. Atunci când vorbește, bărbatul acesta cântărește greu, dar cântărește încă și mai mult atunci când doar sugerează, devenind de neurnit atunci când încetează să mai vorbească pentru ca să acționeze.

A acționa, pentru el, înseamnă să facă acest vin mitic, să-i dea trup și viață, suflet și carne. Să-l gândească și să-l creeze. Să-l dorească. Producă. Invențeze. Imagineze. Nască. Cu alte cuvinte, să-l înfățișeze, în sensul etimologic al cuvântului: adică să-i dea chip. Să-l presupună. Să-l judece și analizeze. Să-l contextualizeze. Respecte. Dorească. Aștepte. Să-l elaboreze. Să-l ridice, așa cum arhitectul înalță o clădire sau părinții își cresc copiii, să-i dea măreție și rang. Să-l cugete, în manieră carteziană.

Să-l facă. Și, dacă aș îndrăzni genul acesta de sinestezie: *să-l scrie*.

Și eu am scris despre Dom Pérignon în *Rațiunea gurmandă* despre credința că spiritul unui timp se concentrează într-un anume stil și că, produse într-o aceeași epocă, poți găsi într-un vin și într-o pictură, o mobilă și o muzică, un roman și o carte de filosofie, o clă-

dire și o invenție, un poem și o rețetă de bucătărie o comunitate de principii, un același unghi de atac al realității, o participare asemănătoare la un același ev. Ceea ce este în aerul timpului se regăsește, astfel, în fiecare dintre fragmentele sale împrăștiate. Există o corespondență între toți atomii constitutivi ai unui același compus care cristalizează particule ce-și sunt contemporane.

Tot la fel a fost și cu Dom Pérignon, care este exact contemporanul lui Ludovic al XIV-lea (1638-1715), dar și al lui Lully, Watteau și Vivaldi, artiștii bucuriei, ai veseliei, frivolității și mișcării ascendente fără transcendență. Dar, pe de altă parte, e contemporan și cu Newton care revoluționează viziunea pe care omul o avea atunci despre lume: mitologia creștină face atunci loc fizicii, perspectiva științifică își afirmă identitatea între materie și lumină, reduce realul la particule menținute în relație printr-un sistem de atracție, gândeste cosmosul și permite oamenilor să-și găsească locul nu în cerul străbătut de îngeri, ci într-un eter în care străfulgeră comete și stele, bolizi și planete care, toate, ascultă de o aceeași energie păgână.

Newton se ocupă de mărul care cade; Dom Pérignon de strugurele care iese din pământ. Primul pune cosmosul în formule; al doilea îl pune în sticle. Benedictinul face o operă plăcută lui Dumnezeu inventând, după cum se povestește, metoda care permite ținerea sub control a presiunii într-o sticlă pentru ca să nu explodeze. Bulele astfel îmblânzite se regăsesc, imediat, în pictura timpului: în vreme ce Simon Luttichuys, Hendrik Andriessen, Simon Renard de Saint-André pictează vanități, Karel Dujardin creează o alegorie care impune ca subiect bulele: Homo bulla. Omul este un balon de săpun, fragil ca un balon de săpun, evanescent efemer ca o balon de săpun. Musca o confirmă în detaliul tabloului, la fel ca și petele de pe un fruct, petala ușor ofilită a florii, cuțitul în dezzechilibru pe marginea mesei, volutele fumului, clepsidra răsturnată, pendula în mișcare, ceasul așezat neglijent pe un covor frumos, fluturele la fel de ușor ca sufletul care și-a luat zborul, paharul cizelat cu finețe, cupa ciobită, craniul, totul spune celui care vrea să vadă, deci să audă și înțeleagă: viața este fragilă, foarte fragilă, exagerat de fragilă. Un balon de săpun, nimic altceva.

În ea însăși și în fiecare cupă, șampania păstrează, însă, memoria secolului în care s-a născut, odată cu monadele lui Leibniz

lipsite de orice ieșire, a ușilor sau a ferestrelor; își amintește de modificările multiple și variate ale substanței unice a lui Spinoza; concentrează clar-obscurul lui Rembrandt, ale cărui subiecte se desfac în capsula lor de lumină străpungând întunericul neantului; aduce aminte de limpezimea lui Vermeer care ferecă lumina fugace în strălucirea unei perle la urechea unei femei la fereastră sau în lumea care se reproduce en abyme în miniatura luminoasă de pe buza unei carafe minuțios lucrate într-o sticlă care ține prizoniere... niște bule.

Dar, dincolo de acest vin absolut, sau de acest vin al absolutului, șampania sintetizează mai ales relativitatea – relativitatea unui timp, a unei epoci, a unui climat, a unui anotimp, a muncii oamenilor, a varietăților de soiuri, a geniului cupajelor. Acest vin exprimă, deci, marele timp al Istoriei, dar și timpul mai mărunț al istoriilor. Amestecă timpul lumii întregi, al geologiei, naturii, universului, cosmosului, cu cel al fiecăruia dintre noi, cu amintirile sale frumoase sau nu, cu copilăria și tinerețea, cu anii înfloritori și cu cei rodnici, și tot așa, în funcție de timpul trăit. Un astfel de vin povestește nenumăratele prezente metamorfozate și, apoi, dispărute, exact așa cum le păstrează eternitatea în sufletul supraviețuitorilor. Michel Guillard, Richard Geoffroy și cu mine am convenit ca, într-o bună zi, să pornim în căutarea timpului pierdut cu un Dom Pérignon 1921.

Și ziua aceasta a venit. Tata murise în noaptea de Advent. În mormântarea lui fusese spulberată de o vijelie cu ploaie mărunță. Câteva zile mai târziu, a început să ningă. Și am descoperit că, în micul cimitir al satului natal al tatii, dar și al meu, deci satul meu și cimitirul meu, zăpada acoperise totul. O singură urmă de pași anonimi trasase un drumeag prin întinderea albă; care conducea la mormântul lui. Mi-am amintit brusc albul acelui moment, cimitirul alb, mormântul alb, cerul, sufletul meu alb, inima în care mi se înfipsea un cuțit, atunci când, la un început de decembrie, pe 13 mai precis, am ajuns în Champagne... și totul era alb!

Eram convins că aveam întâlnire cu o fărâmă din sufletul tatii și, atunci, imediat ce am coborât din tren, am alunecat la pământ exact la fel cum alunecasem lângă mormântul lui în ziua înmormântării, înfundându-mi adânc piciorul în pământul reavăn al unui mormânt vecin, care am crezut că o să mă înghită. În Champagne,

în schimb, pământul era înghețat. Și, pe drumul care ducea la Épernay, totul era alb: verdele ierbiilor de pe taluzuri era alb, maroniul trunchiurilor și crengilor copacilor era alb, cerul cenușiu de iarnă era alb, cărămida și rugina țiglelor de pe casă erau albe, culorile mașinilor erau albe, obiectele, lucrurile, albă era până și dimineața aceea lividă, în care mă aventuram să întâlnesc sufletul stins al tatii la un moment în care, într-al meu, încă dădea din aripi sufletul tovarășei mele de viață, dispărute cu patru luni în urmă socotite aproape zi după zi. Sub gheața care acoperea oglinda de apă a bazinului parcului, mi s-a părut chiar că întrezăresc un chip care nu putea fi decât adevărat atâta vreme cât îmi bântuia spiritul.

În clădirile Moët&Chandon, îl întâlnesc, mai întâi, pe Denis Mollat, prietenul meu librar din Bordeaux, care cunoaște toate viiturile și căruia-i datorez, de altfel, toată știința mea în materie oenologică. Apoi, pe Franz-Olivier Giesbert, mare dandy disimulat sub frăsăturile unui Diogene impecabil îmbrăcat. Pe Michel Guillard, care a organizat întâlnirea și care are privirea fremătătoare a călugărului ieziuit care este, având conștiința păcatului de lăcomie excepțională pe care era pregătit să-l comită. În sfârșit, îi aflu și pe Richard Geoffroy, responsabilul cramelor Dom Pérignon, și pe Benoît Gouez, corespondentul lui la Moët&Chandon. Cina cea de taină, dar păgână are loc în sala de ședințe a consiliului director al casei, punct strategic, centru decizional al acestui loc mitic. Afară, parcul este mai departe înveșmântat tot în alb. Un copac bătrân și gros, susținut cu cabluri, pare stropit cu promoroacă.

Ora 10:05. Ora ideală pentru degustare, dacă este să le dai crezare profesioniștilor. Pentru că, la ora aceasta, trupul se află în cea mai bună dispoziție pentru a aprecia, simți, gusta. Hipoglicemia își face nevăzut treaba, pofta se trezește în adâncul adâncurilor particulelor, atomii își așteaptă tributul, muncind carnea astfel încât să-o pregătească pentru ceea ce se va întâmpla. La ora aceasta albă a dimineții, sticlele ne așteaptă deja, răbdătoare. Vinul care trăia până acum dormind, sau care dormea trăind, va fi trezit așa cum scoli din somnul cel mai adânc o ființă pe care nu vrei să-o sperii. O prințesă lichidă.

Michel Guillard, odontolog de profesie, a pregătit un mic discurs. E drept că eu aș fi preferat acel soi de liniște numai bună să

creeze premisele unei reculegeri. La care, inițial, Michel consimțise; cu toate acestea, nu s-a putut abține să nu strice el nițel această mistică păgână printr-o prezentare împănată cu diapozitive. Redusă la minimum, această intervenție mi-a permis să aflu că percepția noastră dispune de un milion de conexiuni nervoase, dintre care 200.000 specializate în sinestezie (sensibilitatea trupului care gestionează senzația de a te insera în lume), 100.000 în audiere, 50.000 în miros, 10.000 în gust. Altfel spus: procesul de devenire de la fiară la om a făcut din noi niște animale dotate mai ales pentru a vedea, dar de-a dreptul handicapate într-ale mirosului și gustului. Civilizația, deci, a denaturat animalul care încă trăiește în noi, pentru a ne transforma în privitori ai lumii cu prețul unei deplorabile incapacități de a o mirosi și a o gusta. Ca atare, ne-am desprins din ce în ce mai mult de real, pentru a ne mulțumi cu exultarea pe care ne-o aduc imaginile cu ajutorul cărora ni-l reprezentăm.

Eu, care deja îi tăiasem elanul lui Michel Guillard replicându-i că, după umila mea părere, cel mai bun mod de a vorbi despre dragoste nu era să discutăm ginecologie, mi-am îndulcit imediat afirmația: și nu degeaba, ci pentru că, la o privire mai atentă, informația pe care ne-o aducea ne amintea de faptul că am devenit niște animale denaturate – ca să folosesc expresia lui Vercors, care mai spunea și că iubea această carte eponimă mai mult decât Tăcerea mării. Paradoxal, a gusta o șampanie care sintetizează un număr incredibil de operațiuni culturale și care reprezintă o izbândă a artificialității și a antinaturii era un privilegiu care se oferea unor trupuri mai înzestrate pentru a vedea șampania mai degrabă decât pentru a o mirosi și a o gusta! Vorbind, mai apoi, despre sticlele pregătite spre degustare, Richard Geoffroy a fost de acord să nu le mai povestim, vorbim, analizăm, ci să le ascultăm. Nu să le narăm, ci să le întâmpinăm. După care a devenit aproape mut în tot răstimpul celor două ore minunate de degustare. Tăcerea lui avea, însă, elocvența unui călugăr budist care renunță să mai vorbească lumii pentru a se mulțumi să o trăiască.

Prezentarea detaliată a degustării a fost, deci, incredințată lui Benoît Gouez care s-a dovedit a fi fratele unuia dintre foștii mei elevi dintr-o clasă de filosofie la Caen. Venisem să gustăm un Dom Pérignon 1921, dar, de la bun început, ne-a mărturisit că, rarele sti-

cle care mai rămăseseră din acel an erau deja istorice, valoarea lor patrimonială impunând conservarea lor. Richard Geoffroy ne aduse totuși să vedem una, o sticlă cumpărată la o licitație care dezmembra colecția alcătuită în anii 30 de Doris Duke, o moștenitoare a tutunului american, moartă în 1993. Ca atare, ceea ce noi am degustat, de fapt, au fost sticle de Moët&Chandon. Și, pentru ca să nu trecem direct la „1921”, Richard Geoffroy și Benoît Gouez au avut delicata idee de a propune un drum cu adevărat inițiativ, construit pe baza câtorva date emblematice ale existenței mele. O inițiativă care m-a uns la suflet.

Am descoperit, astfel, pe întreg parcursul acestei experiențe, care erau cifrele alese de prietenii mei spre a jalona acest parcurs. Prima degustare: „2006”, crearea Universității populare a gustului de la Argentan. A doua: „2002”, crearea Universității populare de la Caen. A treia: „1983”, data intrării mele în Educația națională ca profesor de filosofie. A patra: „1959”, anul nașterii mele. A cincea: „1921”, dată despre care nu mai e nevoie să vorbim. O biografie în parfum de șampanie. E bine că „2013” – anul dispariției tovarășei mele de viață - este un vin care nici nu există încă, pentru că nu cred că mi-aș dori vreodată să-l gust. Pentru șampanie, un timp trecut nu e încă prezent, dar urmează să fie, ca atare, „2013” va deveni un vin în primăvara lui 2014 și, astfel, ce a fost va fi.

Iată cum magia acestei degustări începe ca o lecție de ontologie concretă, ca un curs de metafizică aplicată. *Trecutul* vinului îți îngăduie să mergi de la condițiile sale de posibilitate la ființa lui; *prezentul* său : de la ființa lui în prezență și până la risipirea permanentă a acesteia; *viitorul* său: de la metamorfozele și până la moartea lui. Viața unui vin e, deci, replica în oglindă a vieții unui om, cu alte cuvinte: a unei ființe, a unei ființe vii – de la potențialitate la aneantizare, trecând prin diferitele stadii ale ființării. Trecutul vinului rezumă mai întâi de toate un trecut foarte îndepărtat care face posibil prezentul: un trecut geologic care începe cu formarea pământului, cu natura subsolurilor, apoi a solurilor sale. Rocile vulcanice constituite după răcirea magmei – granitul; rocile sedimentare produse prin acumularea fosilelor și prin eroziune – calcarul, gresia, galetul, argila, marna, pietrișul; rocile metamorfice structurate prin presiunea exercitată asupra a două tipuri de rocă – șistul și gnaisul. A bea